

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบการรำแก้บน ที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร ศาลพระพรหม โรงแรมเอราวัณ และที่ศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี ได้พบเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจ พอสรุปในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

ด้านความเชื่อ ทั้ง 3 แห่ง พบว่า มีผู้คนไปกราบไหว้ขอพรและบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของตน โดยมักจะไปบนบานแต่ละแห่งเป็นประจำ กล่าวคือ ผู้ที่ไปบนบานที่ใดก็จะไปที่นั่นอีกในคราวต่อไป และจำนวนของคน que ไปบนบานขอพร จะมากน้อยตามความเชื่อและชื่อเสียง เช่น ผู้ที่มาบนบานที่ศาลพระพรหม จะมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นจำนวนมากในแต่ละวัน สืบเนื่องจาก มีป้ายบอกเป็นภาษาอังกฤษ จีน ผู้ที่บนบานที่วัดโสธรฯ จะเป็นผู้ที่มาจากทุกจังหวัดของประเทศไทย และมีเป็นจำนวนมากใกล้เคียงกันกับที่ศาลพระพรหม แต่ที่เป็นชาวต่างชาติมีน้อย แสดงให้เห็นว่า ศาลพระพรหม เป็นที่รู้จักของคนในหลายประเทศ ส่วนหลวงพ่อโสธร เป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธทั่วประเทศ สืบเกิดได้จากมีรถยนต์โดยสารและรถยนต์ส่วนตัวมาจากทุกภาคของประเทศไทย และที่ศาลพระกาฬ พบว่าผู้ไปกราบไหว้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี แสดงถึงการได้รับการยอมรับในด้านความศักดิ์สิทธิ์มีน้อยกว่า ทั้งๆ ที่เป็นเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เช่นเดียวกับพระพรหมที่โรงแรมเอราวัณ จึงสรุปได้ว่าความศักดิ์สิทธิ์ หรือ การยอมรับของประชาชน มิได้ขึ้นอยู่กับความเป็นนักถือศาสนา หากแต่ขึ้นอยู่กับ ภายใต้ เงื่อนไข การบอกเล่า การโฆษณา ต่อๆ กันไป และความเชื่อของคนแต่ละกลุ่ม ก็จะเชื่อถือในสิ่งเดียว เช่น ผู้ที่เชื่อถือในพระพรหมเอราวัณ ก็จะกราบไหว้ที่ศาลพระพรหมเป็นประจำ แม้มิได้ปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธรฯ แต่ก็มิได้เลื่อมใสทัดเทียมกับพระพรหมแต่อย่างใด ในแง่ของการบนบานศาลกล่าว

ปัจจุบันคณะละครแก้บนทั้งสามแห่ง สรุปได้ดังนี้ วัดโสมรารามวรวิหาร มีคณะละครแก้บน 4 คณะ คือ คณะพรพิทักษ์ คณะ ร. รัตนศิลป์ คณะปราณีเพชรโสธร และคณะประจวบเจริญศิลป์ สามคณะแรกบางครั้งร่วมกันแสดงหรือผลัดกันแสดง เนื่องจากต้องแสดงนอกวิหาร ทำให้รับงานได้น้อย ส่วนคณะประจวบเจริญศิลป์ เป็นคณะที่มีชื่อเสียงที่สุดในวัดโสมรฯ เพราะประมูลสถานที่ได้ มีผู้แสดงจำนวนมาก ทำให้รับงานได้มาก จึงเป็นที่รู้จักของผู้มาใช้บริการมากกว่าคณะพรพิทักษ์ คณะ ร. รัตนศิลป์ และคณะปราณีเพชรโสธร

ศาลพระพรหมเอราวัณ มีคณะละคร 4 คณะ เช่นเดียวกับที่วัดโสมรฯ คือ คณะจรัสศิลป์ คณะละม่อม ทิพยโสธ คณะดำรงนาฏศิลป์ และคณะงกกล โปร่งน้ำใจ โดยจะแสดงสลับวันและเวลา ทุกคณะได้ใช้สถานที่แสดงเหมือนกัน ส่วนในแต่ละวันคณะใดจะมีรายได้มากน้อยเท่าใด ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาใช้บริการของแต่ละวัน ระบบการแข่งขันระหว่างคณะจึงมีน้อย

ศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี มีคณะละครเพียงคณะเดียว คือ คณะสุขศิลป์บรรเทิง จึงไม่มีปัญหาเรื่องการแข่งขันเชิงธุรกิจ

สาเหตุที่ผู้แสดงมายึดอาชีพแก้บน จากการวิจัยพบว่า ผู้แสดงทั้ง 3 แห่ง ฐานะครอบครัวยากจน ไม่สามารถศึกษาต่อได้ และอาชีพนี้ไม่จำเป็นต้องเรียนมาโดยตรง เพียงอาศัยการฝึกซ้อมและแสดงบ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้ ความอ่อนแอของสุขภาพ จึงไม่ค่อยพบในการแก้บน

จากการแก้บนในปัจจุบัน ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ มีการดัดแปลงเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ โดยคำนึงถึง ความคงทนและระยะเวลา ในการใช้งาน มากกว่าความสวยงามและประณีต เหตุนี้ทำให้ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับศิระยะ ของคณะละครแก้บนทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะไม่แตกต่างกัน คือ ใช้เลื่อมแทนหิน นำผ้าตาตมาแทนผ้ายก เครื่องประดับศิระยะจะประดับด้วยกระจกแทนเพชร

รูปแบบการแก้บนของ คณะละครทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะเหมือนกัน ที่เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ ไม่แสดงละครเป็นเรื่อง เนื่องจากการแสดงละครใช้เวลาในการแสดงเวลานาน ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของเจ้าของคณะละคร ที่ต้องการแสดงให้ได้หลายรอบต่อวัน คณะละครทั้ง 3 แห่ง จึงแสดงเฉพาะการรำชุดเบ็ดเตล็ด ที่ ใช้เวลาแสดงไม่มากนักและเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่ปรากฏว่า

คณะละครแก้บนใช้แสดงเป็นประจำ ได้แก่ เทพบันเทิง กฤดาภินิหาร ดาวดึงส์ สีนวล
เชษฐวัญ พุทธานุภาพ *

ในส่วนเครื่องดนตรี ก็มีลักษณะคล้ายกัน คือ เจ้าของคณะละคร ไม่ให้ความสำคัญ
ของเครื่องดนตรีมากนัก ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีครบทุกชิ้น เพราะดนตรีจะบรรเลง เพื่อให้
ผู้แสดงทราบจังหวะและทำนองเท่านั้น จะเห็นว่าในบางคณะ จะมีเครื่องดนตรีเพียง ระนาดเอก
และฉิ่ง เท่านั้น สำหรับรายได้ของนักดนตรีทั้ง 3 แห่ง ก็จะไม่แตกต่างจากผู้แสดงมากนัก เพราะ
เจ้าของคณะถือว่า นักดนตรีต้องบรรเลงให้ผู้แสดงทั้งวันเช่นเดียวกัน

ส่วนในเรื่องของวิธีการแสดงแก้บน จากการเก็บข้อมูลพบว่า ก่อนการรำแก้บนทั้ง 3 แห่ง
ไม่มีพิธีบูชาครูและไม่มีการโหมโรง เนื่องจากว่าไม่ได้แสดงละครเป็นเรื่อง เพราะฉะนั้นจะบูชา
ครูอย่างง่าย คือ ผู้แสดงยกมือไหว้ระลึกถึงครูบาอาจารย์ ก่อนแสดงจากนั้นจึงเริ่มรำแก้บนโดยใช้
เพลงตามที่ตกลงกันไว้ หลังจากจบการแสดงก็ไหว้อีกครั้ง แสดงว่าแก้บนให้กับผู้ว่าจ้างเรียบร้อยแล้ว

กระบวนการทำรำของรำแก้บนทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะเหมือนกันอย่างเด่นชัดก็คือ ไม่พิธีพิถัน
ในเรื่องความสวยงามของท่ารำ ไม่คำนึงถึงความถูกต้องและการเรียงลำดับของท่ารำ ความอ่อน
ช้อย ความประณีต จึงลดลงตามลำดับ เหตุที่สำคัญ คือ ผู้แสดงขาดความรู้ด้านนาฏศิลป์ จึงไม่ให้
ความสำคัญต่อท่ารำ วัตถุประสงค์ในการเลือกประกอบอาชีพรำแก้บนของทุกคนตรงกัน โดยมุ่ง
เน้นที่รายได้เป็นหลักสำคัญ ส่วนในเรื่องของกระบวนการทำรำ ผู้แสดงจะคำนึงถึงน้อยที่สุด

* อยู่ในภาคผนวก.

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องของอัตราค่าจ้าง ของคณะละครเก๋บน 3 แห่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับการว่าจ้างคณะละครกับผู้มาใช้บริการ ดังนี้

คณะละครทั้ง 3 แห่งมีลักษณะร่วมกันอย่างเด่นชัดได้แก่ จำนวนผู้แสดงและอัตราค่าจ้าง กล่าวคือ จำนวนของผู้แสดงมากอัตราค่าจ้างจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนของผู้แสดงไปด้วย แต่ทั้ง 3 แห่งก็มีอัตราค่าจ้างไม่เท่ากัน (ดูตารางที่ 1-5)

การจัดชุดร่าเก๋บน จะแบ่งขนาดเป็นชุดใหญ่ ชุดกลาง ชุดเล็ก โดยใช้ผู้แสดงและราคาเป็นตัวกำหนด ทำให้ผู้ว่าจ้างได้มีโอกาสเลือกใช้บริการตามความเหมาะสม คือ เลือกตามกำลังเงินและเลือกตามความสำคัญของเรื่องที่จะเก๋บน

เรื่องการบริหารงานและดูแลผลประโยชน์ภายในคณะละคร พบว่า คณะละครเก๋บนทั้งสามแห่ง มีลักษณะเหมือนกันคือ เจ้าของคณะหรือโต้ไฟ เป็นผู้ดูแลและจัดการทุกอย่าง ส่วนลูกน้องในคณะจะปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ตนถนัด และคอยรับส่วนแบ่งรายได้จากการเก๋บนเท่านั้น

การเข้ามามีบทบาทขององค์กรต่างๆ มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ขึ้น สถานที่แสดง อัตราค่าจ้าง รายได้และส่วนแบ่ง เพราะเรื่องที่กำลังกล่าวมา มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น คณะละครเก๋บนจึงจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่หรือองค์กรคอยควบคุมดูแล เพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

จะเห็นว่า การเข้ามาดูแลของเจ้าหน้าที่และองค์กรต่างๆ ให้กับคณะละครทั้งสามแห่ง มีลักษณะต่างกันคือ ที่ศาลพระพรหมเอราวัณ ผู้เข้ามาควบคุมดูแลจะอยู่ในรูปของมูลนิธิ ได้แก่ มูลนิธิขุนท้าวมหาพรหมโรงแรมเอราวัณ ทางมูลนิธิฯ เข้ามาจัดการวางระบบให้กับคณะเก๋บนเห็นได้อย่างชัดเจนกว่าที่วัดโสธรฯ และศาลพระกาฬ เหตุนี้ทำให้คณะละครเก๋บนที่ศาลพระพรหมเอราวัณ มีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามมากกว่าทั้งสองแห่ง เช่น เรื่องของผู้แสดง ถ้าจำนวนของผู้แสดงของแต่ละคณะมีการเปลี่ยนแปลงต้องแจ้งทางมูลนิธิฯ ทุกครั้ง ห้ามทุกคณะมาแสดงนอกเหนือจากวัน เวลา ที่ทางมูลนิธิฯ กำหนดให้ เป็นต้น

ดังนั้น ระบบผูกขาดในเรื่องของสถานที่ ที่ใช้แสดงจึงไม่เกิดขึ้นที่ศาลพระพรหม แม้ว่าจะมีคณะละครที่มาประกอบอาชีพถึง 4 คณะก็ตาม ซึ่งจะแตกต่างจากที่วัดโสธรฯ คือ สถานที่

แสดงจะต้องมีการเปิดประมูลแข่งขันกันทุกปี ระบบผูกขาดในเรื่องของสถานที่ซึ่งเกิดขึ้น เพราะความแตกต่างระหว่างคณะละครของที่วัดโสธรฯ จะมีมาก ผู้ประมูลได้จะเป็นคณะเดียวกันทุกปี รายได้จึงหมุนเวียนอยู่เพียงคณะเดียว

เพราะฉะนั้น คณะละครแก่นที่วัดโสธรฯ มีเรื่องของธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน มากกว่าที่ศาลพระพรหมเอราวัณและศาลพระกาฬ อาจมีผลทำให้คณะละครเล็กๆ ต้องยุบตัวลง เพราะระบบการแข่งขันสู้คณะที่ใหญ่กว่าไม่ได้ ในอนาคตคณะละครแก่นที่วัดโสธรฯ อาจเหลืออยู่เพียงคณะเดียวก็ได้

สำหรับที่ศาลพระกาฬ ผู้ใช้บริการละครร้านแก่นก่อนข้างน้อย มีคณะละครเพียงคณะเดียว ปัญหาและความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ย่อมน้อยกว่าที่อื่น เพราะฉะนั้นความอยู่รอดของคณะละครจึงขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาใช้บริการเท่านั้น

สรุปได้ว่า ปัจจุบันเรื่องของธุรกิจ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการแสดงแก่น จนส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ เวทีแสดง ผู้แสดง เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย ตลอดจนเพลงที่ใช้ในการแสดง และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ รูปแบบวิธีการแสดง กระบวนท่ารำ ซึ่งมีผลทำให้คุณภาพของการแสดงลดน้อยลงตามลำดับ

สำหรับทางมูลนิธิฯ หรือเจ้าหน้าที่ที่ดูแลคณะละครแก่นทั้ง 3 แห่ง จะควบคุมดูแลเฉพาะในเรื่องของการจัดการและส่วนแบ่งที่จะได้รับเท่านั้น ส่วนในเรื่องของการแสดงจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง เจ้าของคณะละครต้องรับผิดชอบเอง บางครั้ง เจ้าของคณะขาดความรู้ทางด้านเกี่ยวกับการแสดง ไม่มีการถ่ายทอดสิ่งที่ถูกต้องให้กับผู้แสดงในคณะ เหตุนี้จึงทำให้การแสดงและกระบวนท่ารำของคณะละครแก่นทั้ง 3 แห่ง ผิดเพี้ยนไป

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ ความมั่งคั่งในท่ารำ อันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ อาจไม่เหลือให้เห็นในการแสดงท่ารำแก่นทั้ง 3 แห่ง เพราะผู้ประกอบการอาชีพนี้ ไม่ได้ภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง ไม่ได้ทำด้วยใจรัก แต่คำนึงถึงรายได้มากกว่า ทำให้การแสดงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาเปรียบเทียบละครแก่นบน ทั้งที่วัดโสธรฯ ศาลพระพรหมและศาลพระกาฬ มีระบบธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องมาก ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้รายละเอียดไม่ลึกซึ้ง และเป็น การบันทึกข้อมูลในช่วง พ.ศ. 2538-2540 ซึ่งเป็นการบันทึกข้อมูลในช่วงสั้น ๆ เท่านั้น ข้อมูลบาง อย่างอาจจะเปลี่ยนแปลงได้อีก ตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา หากผู้อ่านจะนำ ข้อมูลไปใช้ในการอ้างอิง ควรพิจารณาถึงขอบเขตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างชัดเจนด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบการแสดงรำแก่นบนทั้ง 3 แห่ง ปัญหาใหญ่ ที่พบคือ ความอ่อนแอของงานและความประณีตของกระบวนการทำรำ แทบไม่เหลือให้เห็นเลย เนื่อง จากเจ้าของคณะและผู้แสดงส่วนใหญ่ขาดความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ ขาดการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

การแสดงรำแก่นบน ก็เป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ อนุรักษ์ไว้ และถือเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีหน่วยงานของรัฐบาลให้ความสนใจและเข้าไปช่วยเหลือ เช่น จัดอบรมเกี่ยวกับการแสดง กระบวนท่ารำที่ถูกต้อง ให้กับเจ้าของคณะละครหรือผู้แสดงบ้าง อาจมีการตั้งชมรมที่เกี่ยวกับอาชีพนี้ขึ้นมา คอยดูแลและให้ สวัสดิการผู้แสดงเหล่านี้บ้างตามสมควร ซึ่งการเข้ามาช่วยเหลือในลักษณะนี้ จะทำให้ผู้แสดงได้ ตระหนักและเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพ มองเห็นคุณค่าตั้งใจในการแสดงมากขึ้น ทั้งยังเป็นการ รักษาศิลปวัฒนธรรมประจำชาติให้คงอยู่ตลอดไป